

Uticaj tranzicije energetskog sektora na privredni razvoj BiH

RESET - REGIONALNI CENTAR ZA ODRŽIVU
ENERGETSKU TRANZICIJU

*„Energija, to je ključni problem budućnosti – pitanje života ili smrti. Sadašnji izvori energije su nepouzdati i truju naš planet. Možda preživimo to trovanje, ali doći će dan kada će ti izvori energije presušiti.“ **Nikola Tesla***

Zeleni plan

- **BiH je ratifikovala Pariški sporazum u martu 2017. godine.**
- U okviru ovog sporazuma potpisnice su se obavezale na sljedeće:
 - Ograničiti rast prosječne globalne temperature znatno ispod 2°C u odnosu na predindustrijski period, maksimalno do 1.5°C;
 - Smanjiti emisije gasova sa efektom stakleničke bašte (ugljendioksid, azotsuboksid, metan, freoni, troposferski ozon i drugi plinovi) na nacionalnom nivou i prilagoditi se posljedicama klimatskih promjena pomoću samostalno odabranih mjera; i
 - Pokrenuti pravednu tranziciju kao jedan od načina za borbu protiv klimatskih promjena i dalje razvijati dostojanstvena i kvalitetna radna mjesta u skladu sa razvojnim prioritetima svake potpisnice.
- Kao rezultat ovog sporazuma, države su se obavezale da, u najkraćem roku, preduzmu korake ka napuštanju upotrebe fosilnih goriva, pređu na ugljično neutralne tehnologije i uvedu mjere energetske efikasnosti (energetska tranzicija).
- **Zemlje Zapadnog Balkana, a među njima i BiH, su u novembru 2020. potpisale i Sofijsku deklaraciju kojom su prihvaćne obaveze evropskog zelenog plana (the European Green Deal), te se obavezale da će do 2050. godine postati klimatski neutralne.**

Energetska tranzicija u BiH

- Procesu energetske tranzicije podrazumjeva prelazak sa proizvodnje energije bazirane pretežno na ugljovodonicima (ugalj, nafta, gas) na proizvodnju baziranu na čistim, obnovljivim izvorima energije (energija sunca, vjetra, vode, biomase i dr.).
- Međutim, tranzicija ne podrazumijva samo promjenu izvora energije već i promjenu odnosa na tržištu, te preusmjeravanje fokusa finansiranja iz javnih i privatnih izvora sa tradicionalnih, na nove sektore i područja uz razvijanje potpuno novih i inovativnih modela.
- **Energetska tranzicija je neophodna za suočavanje sa klimatskim promjenama i njihovim efektima, kao i da osigura budući ekonomski razvoj i konkurentnost.** Ovo je posebno važno za zemlje Zapadnog Balkana, uključujući i BiH, čiji se gradovi nalaze među najzagađenijim u Evropi i koje su iskusile nekoliko suša, požara i poplava u predhodnom periodu.
- U slučaju neusklađivanja sa ciljevima Zelenog plana, ekonomije Zapadnog Balkana, koje su blisko povezane sa EU, biće veoma izložene uticajima EU okolinskih politika uključujući i uvođenje mehanizma prilagođavanja graničnim emisijama CO₂ (a Carbon Border Adjustment Mechanism).

Tranzicija energetskog sektora

- Isporučka energenata u najvećoj mjeri zavisi od proizvodnje električne energije bazirane na lignitu, niskokaloričnom uglju, mada i velike hidroelektrane imaju značajan udio u proizvodnji električne energije.
- Decarbonizacija privrede zahtjeva dekarbonizaciju energetskog sektora koja će značajno uticati na rad BH elektroprivreda i usluge isporuke energije. U BiH, osim termoelektrane Stanari, isporučioči energenata su u državnom vlasništvu, a politika usporava tranziciju.
- Termoelektrane su stare i veliki su zagađivači okoline pa im je neophodna modernizacija. Članstvo u Energetskoj Zajednici obavezuje na usklađivanje termoelektrana na ugalj sa direktivom EU o elektranama sa velikim ložištima (the EU Large Combustion Plants Directive - LCPD) i sa EU direktivom o industrijskim emisijama (the EU Industrial Emissions Directive - IED) do 2028.

Uticaj tranzicije energetskeg sektora – 1/5

- Iako je teško predvidjeti sve uticaje tranzicije energetskeg sektora na privredni razvoj BiH, jedno je sigurno
 - troškove dekarbonizacije privrede ili energetske tranzicije u cjelosti, platiće poslovna zajednica i građani jer su za to potrebna ulaganja.
- Dekarbonizacija energetskeg sektora imaće direktan i indirektan uticaj na poslovanje, i to:
 - Indirektno na privredna društva, posebno iz sfere industrije koja su izvezno orjentisana jer trebaju električnu energiju za svoje poslovanje,
 - Direktno na kompanije koje posluju u energetskeg sektoru, posebno u oblasti rudarstva.
- Dekarbonizacija će imati različit uticaj na velike multinacionalne kompanije i na mala i srednja preduzeća kojima nedostaju finansijski i ljudski kapaciteti da bi se proveli programi dekarbonizacije.
- Uticaj tranzicije i uloga međunarodnih kompanija kao investitora ili proizvođača zavisiće od toga kakvo je okruženje kreirano za direktne investicije. Međutim, za nas je mnogo važnije sagledati uticaj tranzicije na mala i srednja preduzeća (MSP) i isporučioce energenata.
- MSP-i će biti direktno i indirektno na udaru energetske tranzicije.

Uticaj tranzicije energetskeg sektora – 2/5

- MSP-i će morati da usvoje prakse upravljanja energijom kojima će smanjiti emisiju ugljika u proizvodnji i njihov uticaj na krajnji proizvod (direktni uticaj).
- Eventualno uključivanje zemalja regiona u EU šemu cijene ugljika imaće značajan uticaj na MSP-e koji izvoze u EU. Takođe, na MSP-e će uticati i troškovi dekarbonizacije dobavljača električne energije (indirektni uticaj)
- Energetska tranzicija je takođe prilika za MSP-e da smanje potrošnju energije primjenom mjera energetske efikasnosti.
- Kako su cijene solarnih fotonaponskih tehnologija umanjene, MSP-i takođe imaju potencijala da sami proizvode energiju i time umanje troškove.

Uticaj tranzicije energetskeg sektora – 3/5

- Najčešće barijere sa kojima se suočavaju MSP-i kod ulaganja u troškovno-isplative i energetske efikane prakse i tehnologije su:
 - **Ekonomске i finansijske barijere** – nedostatak ili otežan pristup finansijskim sredstvima
 - **Informativne barijere** – nedovoljno znanja o tehnologijama i energijskoj efikasnosti, visoki troškovi ovakvih intervencija ne motivišu MSP za ulaganja
 - **Pravne i administrativne barijere** – kompleksnost i nedostatak transparentne strukture regulative, birokracija, itd.
 - **Organizacijske barijere** - nedostatak ljudskih potencijala za provođenje tranzicije i prilagođavanje.
- MSP-i bi mogli biti dobri promotori energetske efikasnosti i tranzicije.

Uticaj tranzicije energetskog sektora – 4/5

- Sve zemlje Zapadnog Balkana kasne sa energetskom tranzicijom pokazalo je istraživanje „Implementacija Zelenog Plana za Zapadni Balkan“ provedeno u 2021. od strane Instituta u Aspenu.
- Usluge isporuke energenata su veliki posao, kompanije koje se bave ovim poslom su glavni poslodavci, poreski obveznici, investitori i pružaoci socijalnog blagostanja. Nažalost, oni nisu spremni za energetsku transformaciju.
- Prema preliminarnim nalazima izvještaja “Barometar spremnosti zemalja za održivu energetsku tranziciju” (Barometer of country readiness for sustainable energy transition), pripremljenom na osnovu istraživanja u kojem je učestovalo preko 130 multidisciplinarnih eksperata, scenario „savršene oluje“ je najvjerojatniji ukoliko se ne provedu strukturne promjene u energetskom sektoru.
- Veoma nizak nivo znanja o brijerima i mogućnostima energetske tranzicije među glavnim interesnim grupama (vlada, akademska zajednica, javnost, privredni subjekti) što dodatno otežava proces.

Uticaj tranzicije energetskog sektora – 5/5

- Polazna osnova za energetska tranziciju je liberalizacija tržišta i usklađenost sa Energetskom zajednicom, što nije u potpunosti završeno pa je funkcionisanje tržišta je veoma otežano.
- Postavlja se pitanje budućnosti isporuke energenata kod nas i u regionu. Isporučiocima ovih usluga se suočavaju sa značajnim izazovima i ciljevima kao što su:
 - Priprema za konkurenciju na otvorenom i funkcionalnom regionalnom tržištu
 - Usklađivanje sa LCPD i IED standardima
 - Postepeno isključivanje proizvodnje energije iz uglja
 - Povećanje udjela energije proizvedene iz obnovljivih izvora.

Energetska tranzicija kao razvojana šansa

- Bosna i Hercegovina obiluje prirodnim dobrima (voda, sunce, vjetar, biomasa i dr.)
- Masovne investicije u energetske kapacitete, infrastrukturu, zgradarstvo, povećanjem investicione potrošnje može ubrzati ekonomski razvoj
- Strani investitori pokazuju veliki interes naročito za ulaganje u obnovljive izvore energije,
- Domaći privatni sektor iskazuje interes za ulaganje u nove profitabilne poslove, kao i racionalizaciju poslovanja putem smanjenje troškova energije,
- Postoji ogroman potencijal za ulaganje u građansku energiju,
- Uspješno provedena energetska tranzicija daje realne šanse da Bosna i Hercegovina održi bilansni suficit i energetske sigurnost u okviru evropske Energetske zajednice.
- Finansijska sredstva raspoloživa za provođenje procesa tranzicije stoje na raspolaganju i u potpunoj su funkciji kada su u pitanju inostrani izvori finansiranja (IPA III, EIB, EBRD i dr.), a nisu zanemariva ni sredstva iz domaćih izvora.